

## **ВІДГУК**

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора, завідувача кафедри методики викладання іноземних мов Рівненського державного гуманітарного університету

**Безкорвайної Ольги Володимирівни**

на дисертаційне дослідження Мамчура Євгена Анатолійовича

**«Формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів іноземної мови у процесі вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу»**, подане на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.07 – теорія та методика виховання

Реформування мовної освіти, враховуючи сучасні зміни в соціокультурній реальності, передбачає перехід системи викладання іноземної мови на якісно новий рівень професійної підготовки вчителя. З огляду на зазначене тема наукового пошуку Мамчура Євгена Анатолійовича є своєчасною та надзвичайно актуальною.

Соціальне замовлення на професійну підготовку висококваліфікованого спеціаліста – вчителя іноземної мови, котрий перебуває в постійному пошуку ефективних і раціональних методів навчання, визначає одне із головних завдань діяльності вищої педагогічної школи.

Сьогодні, з огляду на сучасні реалії, вчитель іноземної мови повинен характеризуватися передусім як творча, усебічно розвинена особистість із багатим внутрішнім світом, що добре володіє різними методами подачі інформації, завжди готовий навчатися новому. Вчитель інноваційно зорієнтований – це вчитель, який готовий до глибоко мотивованої інноваційної діяльності.

На нові продуктивні підходи до здійснення навчання та виховання в сучасних умовах вказує концепція нової школи, у якій чітко зазначено: «нова школа потребує нового вчителя, який може стати агентом змін».

В умовах реалій сучасної системи освіти, зорієнтованої на європейський простір, виняткової значущості набуває професійне зростання майбутнього вчителя іноземної мови, котрий стає носієм і пропагандистом соціокультурних цінностей. Гуманітарні дисципліни мають важливий вплив на формування ціннісних орієнтацій студентів, їхніх професійних і особистісних якостей як майбутніх фахівців. Тому нині виникає необхідність сформувати професійно-ціннісні орієнтації майбутнього вчителя іноземної мови у процесі вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу.

Автор досить переконливо аргументує свій науковий пошук аналізом актуальності поставленої проблеми, наявністю суперечностей і недостатнім рівнем її вивчення в професійно-педагогічному плані та розробленості змістово-методичного забезпечення.

Аналізуючи історію розвитку досліджуваного явища, автор робить ретроспективний аналіз, виважено і коректно в хронологічній послідовності використовує відомі наукові підходи обґрунтування отриманих результатів, висновків і рекомендацій.

Аналіз змісту дисертаційного дослідження дає підстави для висновку про те, що дисертантом чітко сформульовані мета, завдання, об'єкт і предмет наукового пошуку, який спирається на ґрунтовну методологічну і нормативну основу.

Не викликає сумнівів чіткість і повнота висвітлення понятійно-термінологічного апарату дослідження. У роботі аналізуються базові поняття теми, дається власне розуміння центрального поняття дослідження «професійно-ціннісні орієнтації» як цілісної основи цілеспрямованого інтенсивного розвитку особистості майбутнього вчителя іноземної мови, фахового педагогічного професіоналізму, полілінгвістичної активності.

Важливо зазначити, що дисертаційне дослідження виконане відповідно до тематичного плану науково-дослідних робіт кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини «Формування компетентного вчителя в умовах освітнього

середовища вищого навчального закладу» 01110U0075536). Тему дослідження затверджено рішенням вченої ради Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол № 7 від 25.03.2013 р.) та узгоджено в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології в Україні (протокол № 4 від 23.04.2013 р.).

Необхідно відзначити логічний взаємозв'язок наукового апарату дослідження, відповідність методів і засобів наукового пошуку поставленій меті та сформульованим завданням.

Задля досягнення мети дисертант використав широкий діапазон методів наукового пошуку: аналіз та узагальнення наукової та навчально-методичної літератури для порівняння та зіставлення різних підходів до обраної проблеми, синтез, порівняння й узагальнення наукових положень для обґрунтування педагогічних умов формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів іноземної мови; цілеспрямоване педагогічне спостереження, бесіда, анкетування та тестування студентів, метод експертних оцінок; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний та контрольний етапи) з метою визначення наявної ситуації розвитку об'єкта дослідження, рівня сформованості професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів іноземної мови, перевірки ефективності педагогічних умов з досліджуваної проблеми; статистичні методи для кількісного та якісного аналізу отриманих даних.

Оцінюючи найважливіші здобутки дисертаційного дослідження, варто вказати на наступні результати, що мають вагому наукову новизну.

По-перше, заслуговує уваги здійснене вперше теоретичне обґрунтування й експериментальна перевірка педагогічних умов, які забезпечують ефективність формування професійно-ціннісних орієнтацій у майбутніх учителів іноземної мови у процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін.

По-друге, важливим у теоретичному та прикладному аспектах є уточнення сутності понять «цінності», «ціннісні орієнтації», «професійно-ціннісні орієнтації», «формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів іноземної мови у процесі вивчення дисциплін соціально-гуманітарного

циклу»; критеріїв, показників та рівнів сформованості професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів іноземної мови.

По-третє, на основі аналізу та узагальнення довідково-енциклопедичної, наукової, навчально-методичної й інструктивно-методичної літератури подальшого розвитку набули діагностичний інструментарій визначення рівнів сформованості професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів іноземної мови; використання активних форм і методів навчання, проблемних ситуацій, комунікативних вправ, що заохочують студентів, залучають їх до активної суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

Практичне значення дисертації полягає, насамперед, у розробці та впровадженні автором робочої програми та навчально-методичного забезпечення спецкурсу «Професійно-ціннісні орієнтації сучасного вчителя іноземної мови», доповненням змісту навчальних дисциплін соціально-гуманітарного циклу «Філософія», «Соціологія», «Психологія», «Культурологія», «Історія», які можуть бути використані у вищих педагогічних навчальних закладах із підготовки майбутніх учителів іноземної мови.

Матеріал дисертаційного дослідження може бути застосований під час вивчення курсів «Педагогіка вищої школи», «Теорія і методика виховання у ВНЗ».

Дослідником використано достатньо широку джерельну базу (302 найменування, з яких 20 – іншомовні), що дозволило зробити відповідні узагальнення і висновки.

Основні положення та висновки дисертаційної роботи викладено у 16 одноосібних публікаціях, які повною мірою висвітлюють зміст дисертації, а також широко апробовано на міжнародних, всеукраїнських та регіональних науково-практичних конференціях та семінарах.

Дисертаційна робота логічно побудована, грамотно структурована. Вона складається зі вступу, 3-х розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків.

Позитивної оцінки заслугоує представлений Мамчуром Є.А. стан дослідженості проблеми. Використання міждисциплінарного підходу та комплексного аналізу дало змогу розкрити погляди представників різних галузей наукового знання на ступінь розробленості проблеми; схарактеризувати поняттєво-категоріальний апарат дослідження.

Дисертаційна робота засвідчує вміння автора узагальнювати наукову інформацію та робити власні висновки.

Автор знаходить пояснення факту, з яким можна погодитися, що професійно-ціннісні орієнтації вчителя іноземної мови включають спільні для кожного учителя, незалежно від предмета викладання, педагогічні цінності та цінності, зумовлені специфікою предмета викладання, тому формування професійно-ціннісних орієнтацій учителя іноземної мови визначається як спільними рисами для педагога будь-якого фаху, так і специфікою власне його професійних компетентностей.

Реалізація досліджуваної проблеми актуалізує питання пошуку дисертантом важливих професійно-ціннісних орієнтацій, які необхідно сформувати у майбутніх учителів іноземної мови на засадах компетентнісного, комунікативно-діяльнісного, особистісно зорієнтованого, аксіологічного підходів, а саме орієнтацій-цілей, пов'язаних із цілеспрямованою професійною мотиваційною, когнітивною і діяльнісною сферами; орієнтацій-компетентностей, що визначають теоретичний і практичний компоненти діяльності, здатності до застосування професійної компетентності; орієнтацій-якостей, що включають особистісну емоційну сферу.

Автором доведено, що робота над формуванням професійно-ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя іноземної мови має бути забезпечена з урахуванням дисциплін соціально-гуманітарного циклу, які володіють значним потенціалом в організації зазначеного процесу.

Вважаємо позитивним моментом проведення такого дослідження у межах виконання другого завдання, оскільки його результати значно підсилюють аргументацію сформульованих автором суперечностей.

На підставі аналізу й узагальнення здобувачем у процесі наукового дослідження уточнено сутність поняття «формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів іноземної мови у процесі вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу», яке розуміється автором як цілеспрямований процес реалізації відповідних педагогічних умов, що забезпечують виховання ціннісного ставлення студентів до професії вчителя, майбутньої педагогічної діяльності; становлення мотиваційно-цільової акмеконцепції «Я-учитель» та розвиток професійної компетентності через сприйняття, усвідомлення та осмислення загальнолюдських цінностей.

У другому розділі – «Діагностування сформованості професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів іноземної мови» – проаналізовано реальний стан сформованості професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів іноземної мови, який характеризується визначеністю відповідних критеріїв та їх показників, емоційно-мотиваційного, когнітивного, діяльнісного, взаємозв'язок яких у роботі чітко встановлений і всебічно обґрунтований.

У процесі дослідження автором використано сукупність діагностувальних методик та методів: анкетування, авторська анкета «Методика діагностики рівня сформованості професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів іноземної мови», методика визначення емпатійних здібностей особистості, зокрема тест В. Бойка, метод незакінчених речень, розв'язання професійно-педагогічних ситуацій.

Вважаємо, що комплексне використання згаданих вище методів дослідження дало змогу дисертантові одержати більш достовірні результати діагностичного виміру щодо стану сформованості професійно-ціннісних орієнтацій у майбутніх учителів іноземної та дійти висновку щодо необхідності розроблення та обґрунтування педагогічних умов, які б ефективно сприяли реалізації зазначеного процесу.

У третьому розділі – «Оптимізація процесу формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів іноземної мови під час вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу» визначено комплекс педагогічних

умов, доведено ефективність їхнього впливу на процес формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів іноземної мови; описано їх зміст та хід апробації; здійснено аналіз результатів формувального етапу експерименту.

Вивчення теоретичних джерел та аналіз результатів діагностування дали змогу Мамчурі Євгену Анатолійовичу обґрунтувати й експериментально перевірити пріоритетні педагогічні умови формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів іноземної мови у процесі вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу в педагогічному університеті, а саме: систематична позитивна мотивація студентів як майбутніх учителів іноземної мови до формування професійно-ціннісних орієнтацій; активізація ціннісно-сислової спрямованості змісту дисциплін соціально-гуманітарного циклу; використання активних та інтерактивних форм і методів у процесі формування ціннісних орієнтацій майбутніх учителів іноземної мови.

Вищезазначені педагогічні умови стали основою для імплементації спецкурсу «Професійно-ціннісні орієнтації сучасного вчителя іноземної мови», в основу якого була покладена гуманістично-особистісно орієнтована парадигма навчально-виховної діяльності.

Програма спецкурсу передбачала використання як традиційних, так і інноваційних методів та форм (лекція, розповідь, бесіда, евристична бесіда, диспут, дискусія, рольова гра, круглий стіл, тренінги, комунікативні вправи, відвідування музеїв, концертів, філармоній, робота в гуртках естетичного напрямку (музичного, хореографічного, вокального, театрального тощо) та застосування візуальних (картини, ілюстрації, слайди тощо), аудіовальних (магнітофон, платівка, аудіодиски, компакт-диски та ін.), аудіовізуальних (кінофільм, відеофільм, відеофрагмент) засобів виховання.

Особливої уваги було приділено професійно спрямованим комунікативним тренінгам («Ціннісне самовизначення студента», «Цінність життя», «Вчимося педагогічному спілкуванню», «Вербальні і невербальні засоби спілкування українців, англійців, французів», «Гуманістична й

особистісно орієнтована педагогічна взаємодія»), а також використання моделювання педагогічної ситуації, метод-кейсу, побудованих на основні практичної сумісної свідомої суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладача (викладання) і студента (учіння).

Науковому рівню відповідає практична зорієнтованість проведеного дослідження, логічно проведена експериментальна частина роботи, детально описано організацію та хід проведення експериментального дослідження. Про їх відповідність зокрема свідчить експертиза даних, проведених в експериментальних навчальних закладах. Положення, покладені в основу змісту дисертації та її структуру, підкріплюються статистичними даними.

Дисертаційне дослідження містить достатню кількість наочності (таблиць, рисунків, схем), що засвідчує прагнення дисертанта узагальнити одержаний емпіричний матеріал, установити залежності та взаємозв'язки явищ, засвідчити багатовимірність досліджуваного явища.

Вищесказане свідчить, що представлене дисертаційне дослідження є завершеним, а зроблені в ньому узагальнення та висновки – теоретично обґрунтовані. Автореферат відповідає загальному змісту дисертації й розкриває основні її положення.

Попри загальну позитивну оцінку здійсненого Мамчуром Євгеном Анатолійовичем кандидатського дослідження вбачаємо за потрібне висловити кілька зауважень, які мають переважно характер побажань:

1. На нашу думку, авторові доцільно було б ширше використати сучасний досвід зарубіжних країн у розв'язанні дослідницької проблеми, більш рельєфно окреслити питання нормативно-правового забезпечення у порівнянні вітчизняного і закордонного досвіду з теми дослідження.

2. Як у самій дисертації, так і в авторефераті варто було б у межах професійно-ціннісних орієнтацій-компетентностей розмежувати психолого-педагогічну компетентність в окремі – психологічну і педагогічну.

3. Бажано було б детальніше окреслити, які засоби використано у процесі експериментального дослідження.



4. Значно збагатилася б цінність рецензованого дисертаційного дослідження, якщо б у додатках були представлені методичні рекомендації, які, на наш погляд, виконують важливу функцію узагальнення і трансляції позитивного досвіду.

5. Враховуючи перспективність проведеного дисертаційного дослідження, варто було б оформити напрацювання у форматі науково-методичного посібника та видати окремим виданням у контексті подальшої наукової роботи дисертанта.

Проте висловлені зауваження і побажання не впливають на загальну позитивну оцінку здійсненого дослідження.

На підставі вищезазначеного правомірно зробити загальний висновок про те, що дисертаційне дослідження Мамчура Євгена Анатолійовича «Формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів іноземної мови у процесі вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу», що здійснює вагомий внесок у теорію і методику виховання, відповідно має суттєву практичну значущість, відповідає пунктам 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а її автор Мамчур Євген Анатолійович заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.07 – теорія і методика виховання.

**Офіційний опонент:**

доктор педагогічних наук, професор,  
завідувач кафедри методики  
викладання іноземних мов  
Рівненського державного  
гуманітарного університету



*О.В. Безкровайна*  
РДГУ  
Безкровайна О.В.  
професор загального відділу  
Л. А. Данилюк  
12 10 20 12 р.

О.В. Безкровайна